

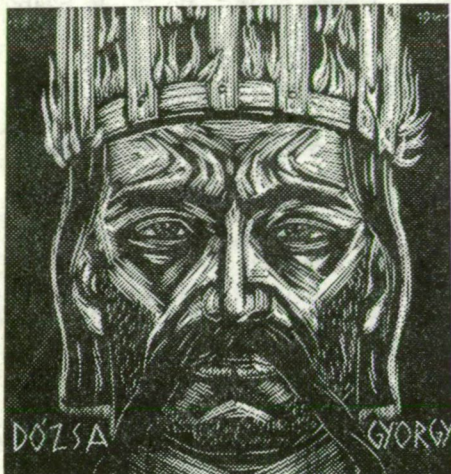
Gy. Szabó Béla gazdagsága*

Ma, amikor itt állunk az erdélyi fametszés mesterének koporsója mellett, az így szomorú alkalmakkor végre találkozó és együttgondolkodó, végtisztességtevő gyülekezetben, lehetetlen nem azzal kezdenünk a búcsúztatást, hogy Gy. Szabó Béla a legelsőbb művésznünk. Ezzel nem azt akarom sugallni, hogy mi, a sírját körülállók tulajdonképpen már csak látszateletet élünk, távol az önmegvalósításnak attól a nagyszerű példájától, amelyre most emlékezünk. Az emlékezés, az emlékeztetés perceiben és óráiban nem is volna illendő róla, művészeti életünk, az egyetemes képzőművészet nagy halottjáról magunkra terelnünk a figyelmet. Am éppen Gy. Szabó Béla térhez és időhöz kötött, de tér- és időbeli kötöttségeken, határokon túlemelkedő grafikumművészetét jellemezzük azzal, hogy a könyvekben, cikkek és tanulmányok százaiban megtalálható életrajzi, pályaképi adatok elősorolása helyett arról szólunk mindenekelőtt, ami őt a művészet befogadóinak ezreivel, tíz-, sőt százazezreivel köti össze. Megszámlálhatatlan, felleltározhatatlan grafikai lapjaira gondolunk, amelyek tehetősebb és szerényebb erdélyi otthonok falát egyaránt díszítik — és többet is tesznek a díszítésnél: az otthonosság érzetét segítenek megteremteni és megőrizni egy megdőbentően zord, más elképzelésekhez, új körülményekhez igazodó világban.

Mi váltotta, mi váltja ki bennünk ezt az otthonérzést Gy. Szabó Béla fametszeteinek közelében? A kérdés nem csupán esztétikai, hanem legalább annyira etikai is, ezért ide, a nagy közösség elé való. Miközben a XX. századi (már a század eleji és most a század végi) modern művészet meghökkenteni, felrázni akar tehetetlen közönyünkéből, formabontásával, a megszokottat romboló vagy gúnyoló eszközeivel azonban sokakat elriaszt önmagától — Gy. Szabó Béla úgy véste fába képeit, hogy magukhoz csalogassanak: a táj, egy emberarc, egy népszokás szépségére figyeltessenek föl. Noha sosem volt avantgarde művész, Gy. Szabó is egyfajta lázadással kezdte pályáját: a *Fecskék könyvéhez*, Ernst Toller (Dsida Jenő fordította) művéhez készített illusztrációi s az épp fél évszázaddal ezelőtt kiadott *Liber miserorum* metszetei nemcsak expresszionizmusukkal, hanem a szegények, a munkanélküliek, a megszomorítottak és megalázottak ügyének felvállalásával csatlakoztak a korabeli harcos művészethez — még ha egyesek, erre pedig hivatottak, nem értették is meg ezt a társadalmi vállalást. Értelenségben a harmincas évektől kolozsvárivá vált fametszőnek később is volt része, amikor véséstechnikája, kompozíciós látása már klasszicizálódott. Az idegenkedők, az irigyek most már nem a szegénységet, a nyomorultakat féltették tőle — magukat féltették Gy. Szabó Béla gazdagságától, ennek következményeitől.

* Elhangzott Kolozsvárott, 1985. december 5-én, a házsongárdi temetőben.

Miközben a népszerű „Gy.” gazdagságát emlegetjük, természetesen nem anyagi javakra utalunk. Fekete-fehér fametszeteivel bevett várakat, országokat sorolhatunk: Gyulafehérvár még csak a születési hely jogán volt az övé, Kolozsvár viszont már a művészetének hódolt be. Igaz, ő is sokat tett ezért a városért, azért, hogy múltját és jelenét messze földön megismerjék. Szívének kedves környezet volt mindvégig a Farkas utca és a Szamos-part, mint ahogy szívének kedvesek voltak az itt eljáró emberek, Kelemen Lajostól és Reményik Sándortól Kós Károlyig és Szabédi Lászlóig. A múltat is innen tanulta igazán érteni és megérteni: ezért véste fába a tudós Apáczai Csere János arcát s a forradalom centenáriumián, újjáéledt hitek és remények idején Petőfi és Bălcescu portréját.

DÓZSA

UTOLSÓ ÖNARCKÉP

Gy. Szabó Béla birodalmának határai, hosszú és gazdag élete mondhatni utolsó pillanatáig, egyre tágultak: belefért a Bucura-tó, ahonnan a román pásztor alakját hozta magával, és belefért a szelíd Balaton. De meghódoltak előtte távolibb, keleti és nyugati, északi országok is: Finnország csakúgy, mint a világnagyságú Kína s a talán még csodálatosabb művészi múltú Mexikó. Hogyne lett volna hát gazdag Gy. Szabó. És annál is gazdagabb volt, mert a nagy túlekedést s a sikert egyformán tudta bölcs humorral szemlélni.

És tudta, mindvégig tudta azt is, hogy hová tartozik. Csöndesen volt büszke, mint aki a munkában osztja meg a szerzett dicsőséget azokkal, akikkel és végső soron akikért élt. Sem jó szóval nem lehetett őt elcsábítani, sem kisémmizéssel, akarnok göggel, rossz szóval elkergetni. Így maradt meg igazi erdélyi realistának, kolozsvári művésznek; példaembernek, jó néhány kiváló elődhöz-kortárshoz igazított léptűnek.

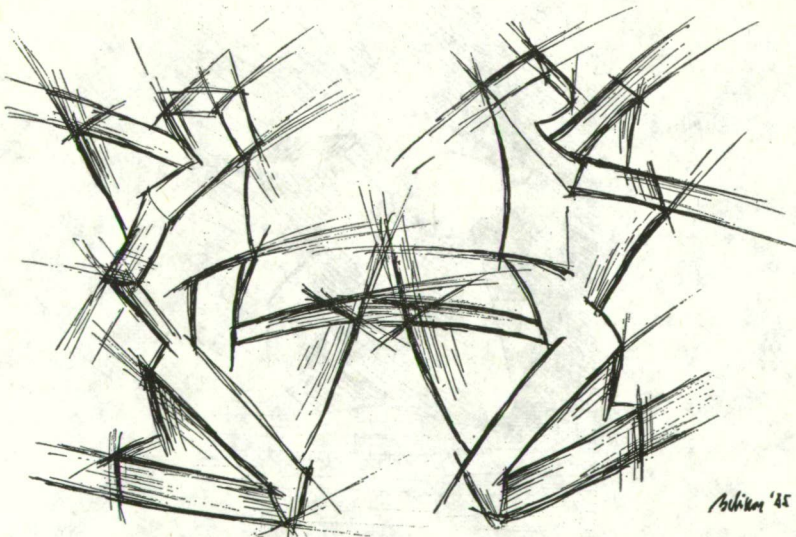
Pedig ő is nézhetett volna magasabba, messze e föld fölé vagy a csalogató mélybe, a bugyrokba — mint ahogy nézett is, amikor például kitűnő Dantesorozatát készítette, majd a *Jelenések Könyvébe* tekintve, saját látomásait is kivallotta. Ám ő, tudomásul véve e műveinek látványos külföldi elismerését (jóval

az itthoni állami díj és a művészet érdemes mestere cím utáni időkben), maradt a Bolyai utcai lakás-műterem pontos-lelkiismeretes, a külsőségeket tekintve szürke dolgozója.

Most, hogy átköltözik a Házsongárdba, az élők városa sokkal szegényebb, nélküle ismét szegényebb lesz. Vagy talán mégsem? Hajlott alakja hiányozni fog ugyan a belváros utcáiból, és többé nem teszi már le újévi, gondosan metszett és aláírt üdvözlét a szerkesztőségi asztalokra — az otthonokból azonban, tudjuk, múzeumainkból pedig reméljük, nem fognak eltűnni jól ismert fekete-fehér képei, színes pasztelljei — az emlékeztetők és megtartók.

Tibeti sapkás önarcképed nem a történelem hidegét, hanem az alóla kitekintő, bölcsen figyelő emberi arc belső monumentalitását, a megszakíthatatlan kommunikációt, az esztelen mesterkedéseken győztes alkotó erőt, az értelmes jövőt kell hogy jelentse nekünk. Béla bácsi, ez a hit adjon Neked — s a talán mégsem csak látszatéletet élőknek nyugalmat.

KÁNTOR LAJOS

BELICZAI MÁRIA RAJZA